

נאה דורש

פנינים ממיטב המגידים בהוצאת "יפה נוף"

קנאות לשם שמים

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו (כה, יא)

קנאות חֵבֶת להיות ללא נגיעות

בדרך כלל נכתב על פינחס שהיה בנו של אלעזר, ולא יותר מקפו. מדוע כאן מפרט יחוסו עד אהרן?
רש"י מפרש: "לפי שהיו השבטים מבזים אותו - הראיתם בן פוטי זה שפסם אבי אמו עגלים לעבודת אלילים והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן".
וקשה, ממה נפשך - אם מעשהו של פינחס היה מעשה טוב וראוי, וכלם מבינים שכך צריך לנהג, מה אכפת לנו שיש לו סבא שעבד עבודה זרה, ואם המעשה אינו ראוי - מה יעזר שיש לו את אהרן הכהן? וכי סבא יכול להצדיק את המעשים? מצינו בקרח שיצקב לא רצה ששמו יזכר, אך אם היו מזכירים אותו, האם קרח היה נעשה צדיק?

מבארים בעלי המוסר יסוד גדול -

בכל המצוות פלו ישנו כלל: "מתוך שלא לשמה בא לשמה". אדם יכול ללמוד תורה במחשבה שעל ידי כך יכבדו אותו ויאמרו שהוא בחור חשוב וצדיק. הוא זוכר שהמטרה היא ללמד תורה לשמה, אך בינתיים הוא זקוק גם לעזר חיזוני. על ענין זה נאמר שמתוך שלא לשמה עתיד הוא לבוא לשמה.

מוכן שככל שאדם זוכה לקים מצוה לשמה - זה עדיף, אולם לפעמים יש בדרךבון החיזוני של השלא לשמה הרבה פח.

מרו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שאל פעם את אחד מראשי הישיבות הגדולים שעוסק רבות בצרכי צבור: "כמה אחוזים 'לשם שמים' יש במעשיך?"

הרהר ראש הישיבה והודה: "עשרה אחוזים".

אמר לו הגרא"ל: "חבל, אם היו לך מאה אחוזים שלא לשמה, היית עושה פי מאה..."

כלומר חזקה על אדם הפועל שלא לשמה, שלאט-לאט הוא יעלה על המסלול ויקים לשמה.

אך בקנאות אין הדבר כן! אדם שמקנא - מוכר לעשות זאת מאה אחוז לשמה. הקנאות מקורה באכפתיות ובדאגה לכבוד שמים. הוא כל כך אוהב את ה' יתברך, עד שאינו יכול לסבל אנשים שמבזים אותו, כדרכו של אדם הרואה שמבזים את אביו. הוא אינו יכול לעמד בקפו. זה הרי אבא שלי! אבוי לך אם תדבר אליו כפו!... הקנאות מוכרחה להגיע מאהבה.

אם אין היא 'לשמה' במאה אחוז, אלא באה ממדות ומנגיעות - המקנא אינו אלא רוצח!

לאחר הפגנה על חלולי שבת באו לספר לרב מבריסק זצ"ל שהיתה הפגנה סוערת, קבלו מכות והחזירו מכות. אמר הרב: "סטירה ראשונה יכולה להיות לשם שמים, אבל מן הסתירה השנייה זה כבר ענין של מדות רעות, ואדם כזה שפועל ממדות רעות עלול להיות מחר רוצח..."
איני יכול לשכח את סבי זצ"ל שהיה בחברת 'מזהירי השבת'. הוא גר ברחוב דוד ילן בירושלים, והיה הולך למחות על חלולי שבת בשוק מחנה יהודה. זכיתי להצטרף אליו כמה פעמים כילד, ואיני יכול לשכח את הכאב שלו. ראיתי בחוש עד כמה הוא מיסר מחלולי שבת.

לא כאותם קנאים שתאר רבי דב לנדו שליט"א, שבאים להפגין כנגד חלולי שבת, וכשעוברת רבע שעה בלי שחולפת ברחוב מכונית, הם מצטערים שאין מה לעשות ואין 'אקשיון', במקום לשמח שאין חלולי שבת... וכשפתאום הם רואים מרחוק מכונית, אתה רואה את השמחה על פניהם והם צועקים: 'הנה, הנה'... ואז 'שאבעס!!'... ה' ירחמנו ויצילנו מהם.

קנאות מוכרחה להיות לשם שמים. משום כך לא שייך שתהיה מפלגה של קנאות, ולא יכול להיות שיהיה תקנון של קנאות. כל מהותה של הקנאות שהיא מתפרצת אצל יהודי מתוך אהבה לה' יתברך, ואם זו לא התפרצות של לב טהור מתוך אכפתיות לכבוד שמים - ירחם ה'... באו עם ישראל וטענו: וכי סבורים אתם שפינחס פעל לשם שמים? אין זאת אלא שיש לו שרשים, והוא שייך לזה. הוא פשוט מצא היכי תמצוי לעשות קצת אקשיון...

על כך באה התורה ומעידה: לא! "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" - הקנאות שלו הגיעה ממקום נקי לגמרי, אך ורק לשם שמים. ממילא יש מקום להעריף את מעשהו.

(רבי שלמה מילר שליט"א - דורש טוב במדבר)

שמוש בטמות השבטים למקרים של גנאי

בני ראובן וכו' בני שמעון וכו' (כו, ה)

בספרו "עדות לישראל" כותב הרב פנחס הירשבורג פרוש נפלא על הפסוקים (תהלים יט, ח): "עדות ה' נאמנה מחכימת פתי", וכן (שם קכב, ד): "שבטי י-ה עדות לישראל".

כשהלומדים לומדים גמרא, שלחן ערוך, ובעצם בכל ספר למוד - הם נתקלים בשמוש בשמות השבטים לתאור המקרה הנדון: ראובן גנב משמעון, שמעון גזל את לוי, וכיוצא בזה. יוצא שמשתמשים עם שמות שבטי י-ה לגנאי, לתאור כל הפשעים שבעולם...

וזהו שאומר הכתוב: "שבטי י-ה עדות לישראל" - השבטים משמשים עדות לישראל על כל המקרים שנעשו. אבל בל נטעה ונחשב חלילה מחשבות גנאי, לכן בא הכתוב ואומר: "עדות ה' נאמנה מחכימת פתי", נקטו את שמותם רק כדי להחכים פתי.

(רבי אריה יודלביץ שליט"א - נאה דורש במדבר)

להתרחק מהמחלקת כבורח מפני אש

ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על ה' (כו, ט)

פרשה זו עוסקת במנין בני ישראל לשבטיהם אחרי המגפה, וכינון שהזכרו דתן ואבירם, התורה מציינת: "הוא דתן ואבירם אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח". התורה נותנת לנו תזכורת כדי שנתרחק מהמחלקת כבורח מפני אש.

הרב דוד שרייב, מגבאי קפת העיה, ספר לי שפעם אחת מרו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר לו: כל הישיבות, הארגונים, העמותות, טוענים שהם עושים הכל "לשם שמים". אם כן, פלא גדול הוא למה יש כל כך הרבה מחלוקות? התרוץ הוא: הכל זה 'איה, איה, איה' [אני, אני, אני], ואם לא 'איה' אז 'איה' [עצמי].

והוסיף וספר מעשה בארגון צדקה חדש שאמץ לעצמו שם שדומה לשמו של ארגון צדקה אחר. מנהלי הארגון החדש עשו קמפיין גדול מאד ונחלו הצלחה מרבה. מנהלי הארגון הוותיק

תבעו אותם לדיו תורה בפני רבי נסים קרליץ זצ"ל, בטענה שהשם החדש דומה לשם שלהם והדבר מזיק להם, ודרשו מהם להחליף את השם.

רבי נסים שמע אותם ותסס שאלו שני שמות שונים, אין קשר ביניהם, והארגון החדש יכול להמשיך להקרא בשם שנתנו לו ואין צורך להחליפו. מנהלי הארגון החדש באו לרב שטיינמן, והוא אמר להם: "אתם צודקים! אין קשר בין השמות. אבל אני לא מבין: מה אכפת לכם לשנות את השם? אתם הרי טוענים שכל מעשיכם לשם שמים - והם טוענים שזה מפריע להם - אז מה אכפת לכם לשנות?"

קם אחד מהגבאים ואמר בקול כעוס: "אני לא מבין! אם היו מבקשים מראש הישיבה שיחליף את שמו - ראש הישיבה היה מחליף?"

"אגיד לך את האמת", השיב לו הרב שטיינמן, "אם הייתי יודע שזה ישקוט את המחלקת - הייתי מוכן להחליף את שמי!"

(רבי שלמה מילר שליט"א - נאה דורש במדבר)

בימי דתן ואבירם אטמו את האזניים באצבע

בני גד למשפחתם... לאזני משפחת האזני (כו, טו-טז)

פרש רש"י: "לאזני - אומר אני שזו משפחת אצבון, ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו".

ה"חתם סופר" פרש זאת על פי דברי השל"ה הקדוש, שבאר את תמיהת רש"י על פי דברי חז"ל (תבית ה ע"א): "מאי דכתיב: ויחד תהיה לה על אונד? אל תקרי אונד אלא על אונד. שאם ישמע אדם דבר שאינו גוון יניח אצבעו באזניו... מפני מה אין כלה קשה והאלהיה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו גוון - יכף אליה לתוכה".

אולם לא די בכפוף האלה אל האזן, אלא צריך לכף את האצבע על האלה, כדי שהאזן תהיה סגורה ואטומה לגמרי ולא ישמע דבר רע כלל. לפי זה אפשר לפרש, שבפרשיות הקודמות הם נקראו 'אצבון', היות שגד היה שכן לראובן, שבשבטו היו דתן ואבירם שפטפטו פטפוטי לשון הרע. בשל כך הם הסתובבו במחניהם עם אזנים אטומות וסתומות, כדי שלא לשמע לשון הרע מדתן ואבירם. לכן הם לא נקראו 'אזני', שכביכול לא היו להם אזנים, אלא נקראו 'אצבון', כי הלכו כל העת כשהאצבע אוטמת את האזן.

לאחר שדתן ואבירם נבלעו באדמה יחד עם קרח, בני גד שחררו את האצבע מאונם, ואז חזרו אזניהם לפעל כרגיל, מאז והלאה נקרא שם 'אזני'.

מעתה תובן היטב סמיכות הפסוקים: לאחר שבאמר 'ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם', נאמר: 'בני גד למשפחתם... לאזני משפחת האזני'.

(רבי מנשה ישראל ריזמן שליט"א - נאה דורש במדבר)

אפני קיים מצות צדקה כראוי

בני גד למשפחתם (כו, טז)

חז"ל (שבת קד ע"א) דורשים את משמעותן של אותיות האלף ב"ית הקדושות: אלף ב"ית - אלף בינה. גימ'ל דל"ת - גמל דלים. ה"א ו"ו - זה שמו של הקב"ה. ו"ח ט"י כ"ל - ואם אתה עושה כן, הקב"ה יזון אותך, וכן אותך, ומיטיב לך, ונותן לך ירשה וקושר לך כתר לעולם הבא.

ויש להבין: מדוע קבעו חז"ל שיש לפתח ב"אלף בינה" ורק לאחר מכן לעבר לגמילות חסדים?

מבאר ה"מאור ושמש" שללא א"ב, ללא התורה הקדושה, לא נתן לגמל דלים באופן שבו התורה רוצה שנעשה זאת, שכן גמילות חסדים צריכה להעשות באופן מסוים ודוקא, תוך הקפדה על דיני התורה.

הפסוק שלפנינו פותח ב"בני גד למשפחתם", וה"מאור ושמש" מוצא בו כמה רמזים מן התורה להלכות חסד וגמילות דלים:

א. 'לצפון משפחת הצפוני' - מצות הצדקה צריכה להעשות באופן מצפון ומסתור, וככל שפחות אנשים יודעים עליה, כך עולה ערכה של המצוה ושכרה גדול יותר. הרב שך זצ"ל היה אומר שאדם הגומל חסד ומספר עליו, כשיגיע אחרי מאה ועשרים לשמים, יהיה זה כמו להגיש פרוטייה מנוקבת לנהג...

ב. 'לחגי משפחת החגי' - מצות הצדקה צריכה להעשות עם פנים שמחות, עושות חג, ולא בפנים זעופות.

מספרים על הרב מטשעבין זצ"ל, שהגיע פעם לחתנה. היה זה כבוד גדול לבעל השמחה ששר התורה התאמץ והגיע לחתנתו. אלא שהתעוררה בעיה גדולה: ראש הישיבה של הבחור, שהיה אמור לסדר את הקדושים, אחר עברה כבר למעלה ממחצית השעה שהמתינו לבואו, ובעל השמחה רצה לקבץ את עצמו באדמה מרב בושה... לא היה לו נעים שהרב מטשעבין יושב וממתין. בשלב מסוים הוא לא יכול היה יותר להתאפק, נגש לרב מטשעבין ואמר: "אני מבקש מאד את סליחת הרב שכך צריך להמתין". השיב לו הרב: "אדרבה, אני כבר זקן ויושב לבדי בבית. כאן אני יושב ואנשים נגשים אלי, מדברים אתי, שואלים אותי. זה ממש נעים לי..." זוהי גמילות חסד עם פנים של חג ולא עם פנים של תשעה באב, וזו בהחלט עבודה לא קלה.

ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל היה שולח בערב פסח את בניו לחלק עוד כסף לעניים. שאלו אותו: הרי בזמן הזה כלם כבר מסודרים, גבאי הצדקה דאגו מבעוד מועד שלכלם יהיו מצות, בשר ויין, ומה הטעם לחלק עכשו עוד? הסביר האדמו"ר: "העני יושב בליל הסדר, שותה את אצבע הכוסות וחושב בלבבו: חבל שלא צריך רק שלש כוסות. כך היתה נשאת לי כוס אחת להמשך החג ולאחריו... חבל שחיבים לאכל כל כך הרבה מצות בליל הסדר, אם היו חיבים לאכל פחות - היו נשאות לי מצות להמשך החג... נמצא ששמחתו אינה שלמה. לכן אני מחלק להם עוד כסף, כדי שיהיה להם גם להמשך החג ולאחריו, וכך תהיה שמחתם בחג שלמה".

וזהו שאמר הכותב: "לחגי משפחת החגי" - יש לדאג ששמחתו של העני בחג תהיה שמחה שלמה ואמתית, נטולת דאגות.

ג. 'לשוני משפחת השוני' - את מצות הצדקה והחסד לא די לעשות פעם אחת. יש לשנות ולעשות אותה עוד פעם ועוד פעם.

רבי נפתלי הלברשטאם בספרו "דברי נפתלי" מבאר זאת באופן נוסף, על פי דברי הגמרא (פסחים ח ע"א): "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני - הרי זה צדיק גמור". וכלם שואלים מדוע? ומבאר: פעמים אדם רוצה לתת כסף לצדקה והעני מסרב לקבל. כתוב כאן שמתר לו לשנות מן האמת ולומר לעני: "תעשה לי טובה! הבן שלי חולה, אנא! קבל את הצדקה לזכותו", אף על פי שבאמת בנו לא חולה.

וזהו שאמר הכותב: "לשוני משפחת השוני" - מתר לשנות מן האמת כדי שלעני יהיה נעים לקבל.

(רבי שלמה לונשטיין שליט"א - נאה דורש במדבר)

כשרב רואה חבוב מצוה - יתן זכות קדימה

ויקרב משה את משפטן לפני ה' (כו, ה)

למשה רבנו היה סדר יום עמוס מאד. הכתוב אומר (שמות יח, ג): "ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב". יש תור ענק. למי הוא מתניחס קודם? דין פרוטה כדון מאה, והוא שופט לפי סדר העמידה בתור.

ארבע פעמים בתורה מצאנו שבאו לשאל אותו שאלה והוא לא ידע לענות והיה עליו ללכת לשאל. אבל אין לו כל בעיה עם זה. הוא הולך לאהל מועד, שואל ומקבל תשובה, וכפי שאומר רש"י (במדבר טו, ז): "אשרי ילוד אשה שכך מבסח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה".

אמנם, היו הבדלים בין השאלות: פעמים, בפסח שני ובבנות צלפחד, הוא מודר והולך מיד לשאל. בפעמים הנוספות, במקושש ובמגדף, הוא לא הולך לשאל מיד. יש עוד דברים שכלל ישראל צריכים להם, שעומדים אצלו קדם בסדר העדיפות.

אומר הנצי"ב: יוצא מכאן יסוד מענין, הלכה למעשה לרבנים:

כשרב רואה 'חבוב מצוה' אצל מישהו - עליו להקדים זאת לראש סדר העדיפות! משה רבנו רואה יהודים שרוצים פסח שני - הם קודמים! וכמו כן, בנות צלפחד לא חפשו נדל"ן, הן חבבו את ארץ ישראל ורצו חלק בה - הוא עוזב את כל האנשים, ומיד: "ויקרב משה את משפטן לפני ה'".

(רבי יצחק קולודצקי שליט"א - נאה דורש במדבר)